

„Pelargos” és társai Tömörkény István álneveiről

Hihető-e vagy sem, tény, Tömörkény István (1866–1917) életművének nagyobbik része mindmáig nincs kötetbe gyűjtve. A Czibor-féle életműsorozat nyolc kötete ugyan viszonylag nagy szövegkorpusz, s jó alapot ad az életmű vizsgálatához, ám még a szignált (névvel, álnévvel, betűjellel jegyzett) írások körét tekintve sem teljes. Ami kimaradt, még jó pár kötetet megtöltene. A szignálatlan írások – köztük a több mint negyedszázadon keresztül írott vezércikkek – pedig nemcsak kötetbe gyűjtve nincsenek, de jórészt mindmáig azonosítatlanok is. Ez azért nagy baj, mert (saját, azonosításukra tett kísérleteim alapján állíthatom), ez a terjedelmében is nagy anyag roppant izgalmas; olyan oldaláról mutatja meg az író, amelyről eddig sejtéseink sem nagyon voltak. Ismereteinknek ezt az egyoldalúságát ugyan a *Hétről hétre* címmel közreadott, Péter László gondozta kötet (2000) újabban némileg enyhíti. Ennek érdekes és fontos írásai azonban, paradox módon, csak fokozzák a hiányérzetet, amit az életmű nagy, elsüllyedt rétege óhatatlanul kelt.

A teljes Tömörkény-életmű regisztrálása, a névtelen írások azonosítása, sajnos, sokrétű, komplikált feladat, s csak lépésről lépésre haladhatunk vele. Az egyik részfeladat, úgy gondolom, a Szegedi Napló szignált, de még azonosítatlan szerzőjű írásainak áttekintése lehet – abból a szempontból, hogy vajon van-e közöttük Tömörkénytől származó írás?

Tömörkény álneveinek és szignóinak egy részét régóta ismerjük. Részben közeli munkatársa, élete szemtanúja, Móra Ferenc, részben a Szalay-gyűjtemény dokumentációjára támaszkodó Ortutay Gyula révén. Így ma már Tömörkény írásai között tartjuk számon a Szegedi Híradó és a Szegedi Napló következő jelzésű írásait: *S-r I-n.*, *T-ny*, *-ny*, *Pista*, *-sta*, *Tömörkényi*, *Hóeke Menyhért*, *Nemo*, *T.József*, *Förgeteg*. (Ezek egyik része, mint könnyen fölismerhetjük, *árulkodó* név, illetve betűjel; az író nevéből vannak képezve, könnyen átlátható logikával.)

Az Ortutay emlegette nevek között van egy, amelyhez – furcsa mód – nem kapcsolható szöveg; ez a *Pelargó*. Nem lehet persze kizárni, hogy van ilyen jelzésű írás is, csak még nem akadunk rá. Úgy sejttem azonban, hogy ez esetben nem erről van szó, a *Pelargó* név elírás. Vagy Ortutay nem tudta elolvasni a saját jegyzeteit, amikor disszertációját írta, vagy egyszerűen javítatlanul maradt szedési hiba: sajtóhiba ez a név. A Szegedi Naplóban ugyanis vannak *Pelargos* jelzésű cikkek, s ezek Tömörkény írásaiként azonosíthatók.

De – mertül föl mindjárt a kérdés – mi bizonyítja, hogy Tömörkény *Pelargos* névvel is írt? A gyanu, hogy a *Pelargó* név voltaképpen csak a *Pelargos* név romlott, eltorzult változata, nyilvánvalóan nem elégséges. Miként önmagában az sem több közvetett érvnél, hogy 1891–92-ben, amikor a Naplóban együtt szerepelt a szerkesztőség két nagyreményű, ifjú írótagja, Thury Zoltán és Tömörkény István, Thuryhoz képest Tömörkény lényegesen kevesebb szignált írással volt jelen. (Ez a tény azért érdekes, mert gyanítható, hogy a szignált, de még azonosítatlan szerzőjű írások egy része Tömörkény tollából származik.) A *Pelargos* egyenlő Tömörkény azonosítás mellett döntő bizonyítékot, úgy gondolom, *Az új tanyavilág* című, *A központ* alcímű, a Napló 1891. október 27-i számában megjelent írás szolgáltatja. Ennek egyik szereplője ugyanis *Halbőr Förgeteg János*, márpedig tudjuk, ez a név Tömörkény írói névadásának szülötte, az ő írásainak egykori szereplője. (Az, hogy a szerkesztőség egy másik tagja is szerepeltette volna ezt a nevet, gyakorlatilag kizárható.)

Egy ilyen átvétel, voltaképpen néveltulajdonítás nem fért volna bele a kor újságírói szokásrendjébe.)

E cikk ismeretében pedig föltételezhető, hogy a Napló Pelargos névvel jegyzett írásai máskor is Tömörkénytől valók. Így például a *Virrad* (1891. dec. 13.) vagy az *Állami „boldog új évet”* (1891. dec. 19.) című. S Tömörkény betűjel-képző logikája ismeretében nagyon valószínű, hogy a Pelargos név variációja a *P-s.* szignó is, amely a Pelargos név első és utolsó betűjét emeli ki, s amelyet az *Újszeged ősze* című jegyzet szerzője használt – 1891. október 28-án.

S ha már Tömörkény „új”, eddig nem azonosított álneveinél tartunk, említsük meg, hogy a Napló egyik hosszú, három részben megjelent cikke (*Öngyilkos katonák.* 1892. jan. 24., jan. 27. és jan. 31.), amelyet szerzője, mint *Egy volt katona* írt alá, ugyancsak Tömörkény írása. Már a külső körülmények is erre vallanak. A Napló szerkesztőségének tagjai (Kulinyi, Békefi, Thury, Tömörkény) közül ugyanis egyedül Tömörkény mondhatta el magáról, hogy „egy volt katona” – s ő, tudjuk, ráadásul csak kevéssel előbb szerelt le. Mondhatnánk, ekkor ő volt a szerkesztőség katona-specialistája. A szöveg belső utalásai pedig kétségtelenné teszik szerzőségét. A cikk szerzője ugyanis olyasmiket mond el magáról, amik rendre Tömörkényre utalnak vissza: *Három évet* szolgált (tehát nem „úri” katona, nem ún. *egyéves önkéntes* volt), „a három év alatt török, bosnyák, magyar és osztrák földön” katonáskodott, ezrede pedig, amelyben „szerencséje” volt „három hosszú esztendőt szolgálni”, „a szegedi Fejérváry-ezred” volt. Mindez együtt a tollforgatók közül csak Tömörkényre áll. S a „koma-rendszer” is, amelyet itt élesen bírál, később is, rendre fölbukkan katona tárgyú írásaiban, s a cikk egésze is beleillik abba a képbe, amely katona-írásaiból kibontakozik. E cikk specialitása a többihez képest „csak” az, hogy ebben nem a katonatársak iránti nosztalgikus sorstársi részvét és szeretet, a szolidaritás az elsődleges, hanem a katonaság, mint intézmény *kritikája*. S éppen ez teszi fontossá ezt az írást; ez világítja meg, katonaként milyen tapasztalatokra tett szert Tömörkény.

Az álnevek azonosítása persze ezzel még nincs befejezve. Munka még jócskán vár ránk, e téren is.

LENGYEL ANDRÁS